

SPEKTROFOTOMETRICKÝ VÝSKUM CHLOROMEĎNATÝCH KOMPLEXOV V ACETÓNE (IV)

JÁN GAŽO

Katedra anorganickej chémie Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave

V jednej z predošlých prác [1] sa na základe experimentálnych údajov zistila rovnovážna konštanta sústavy $\text{Cu}^{2+} + 4 \text{Cl}^- = \text{CuCl}_4^{2-}$. Z tejto hodnoty sa metódou Chodakovovou vypočítali rovnovážne konštanty pre jednotlivé stupne chloromednatých komplexov nižších než CuCl_4^{2-} bez toho, že by bola experimentálne dokázaná existencia a zloženie týchto komplexov. Ako je známe, zisťovanie zloženia komplexov nachádzajúcich sa vedľa seba v roztokoch je obvykle veľmi obťažné. V tejto práci je opísaná modifikovaná metóda hraničného logaritmovania na stanovenie komplexného iónu CuCl_3^- vedľa iónu CuCl_4^{2-} metódou spektrálne fotometrickej. Záver vykonaný z merania uvedenou metódou sa overuje metódou izomolárných sérií.

Experimentálna časť

Pri meraniach sa použili tie isté základné chemikálie a prístroj ako v predchádzajúcich prácach [1, 2, 3]. Bezvodý chlorid lítny sa získal tepelnou dehydratáciou hydrátu čistoty p. a. v atmosfére HCl [4]. Použili sa p. a. preparáty NaCl a KCl a chemicky čistý preparát CsCl značky Merck. Meralo sa pri teplote 25 °C, v spektrálnom intervale 5 m μ , v kvete o hrúbke 10,045 mm.

Sústava CuCl_2 — LiCl — $\text{CH}_3 \cdot \text{CO} \cdot \text{CH}_3$

Na základe poznatkov o starnutí acetónového roztoku chloridu meďnatého a o najvhodnejšej dobe na vykonanie meraní v tejto sústave [2] merala sa v období 2—3 hodín po príprave základného roztoku chloridu meďnatého v acetóne svetelná absorpcia pri 480 m μ roztokov o rôznom molárnom pomere CuCl_2 : LiCl.

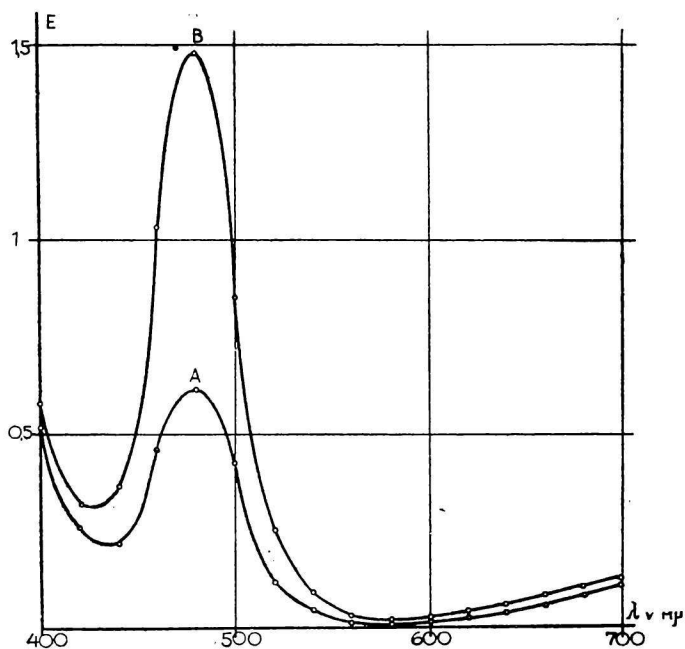
Na obr. 1. je uvedená zmena svetelnej absorpcie vo viditeľnej oblasti roztoku CuCl_2 — $\text{CH}_3 \cdot \text{CO} \cdot \text{CH}_3$ vplyvom LiCl.

V sústave CuCl_2 — LiCl — $\text{CH}_3 \cdot \text{CO} \cdot \text{CH}_3$ sa skúmala závislosť zmeny log E' (logaritmus rozdielu extinkcie po pridaní LiCl do acetónového roztoku chloridu meďnatého a pred jeho pridaním) v závislosti od logaritmu koncentrácie Cl^- (obr. 2). V tej istej sústave sa skúmala aj zmena extinkcie roztokov metódou izomolárných sérií (obr. 3).

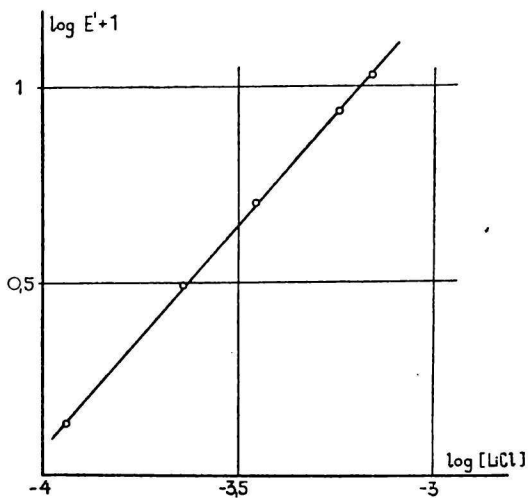
Sústava CuCl_2 — chlorid alkalického kovu — $\text{CH}_3 \cdot \text{CO} \cdot \text{CH}_3$

Prvá časť prác venovaná vplyvu NaCl, KCl, resp. CsCl na acetónový roztok chloridu meďnatého sa vykonala takto: Nasýtený acetónový roztok príslušného chloridu alkalického kovu sa s acetónovým roztokom CuCl_2 zmiešal tak, aby koncentrácia chloridu meďnatého v každom prípade bola rovnaká. Zistilo sa, že sa extinkcia roztoku chloridu meďnatého v acetóne a v nasýtenom roztoku spomínaných chloridov alkalických kovov takmer nemení. Vyplýva to z mimoriadne malej rozpustnosti NaCl, KCl a CsCl v acetóne.

V druhej časti uvedených pokusov sa NaCl, KCl a CsCl rozpúšťali priamo v acetónovom roztoku chloridu meďnatého. Zistilo sa, že sa extinkcia roztoku chloridu meďnatého po rozpustení NaCl a KCl pri 480 m μ silne zvyšuje. Toto zvyšovanie extinkcie

Obr. 1. A — absorpčná krivka sústavy $\text{CuCl}_2 - \text{CH}_3 \cdot \text{CO} \cdot \text{CH}_3$; B — absorpčná krivka sústavy $\text{CuCl}_2 - \text{LiCl} - \text{CH}_3 \cdot \text{CO} \cdot \text{CH}_3$; $\text{CuCl}_2 = 0,0037 \text{ M}$, $\text{LiCl} = 0,00069 \text{ M}$.

Obr. 2. Závislosť $\log E'$ od $\log(\text{Cl}^-)$ pri $480 \mu\text{m}$. $\text{CuCl}_2 = 0,00227 \text{ M}$, LiCl od $0,00011 \text{ M}$ do $0,000678 \text{ M}$.

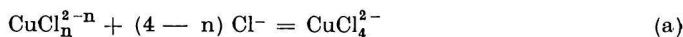
možno vysvetliť tvorbou chloromeďnatanu sodného a draselného zloženia $X_2[CuCl_4]^{2-}$ v dôsledku prechodu NaCl a KCl z tuhej fázy do roztoku a v dôsledku ich zlučovania s iónmi $CuCl_n^{2-n}$. V prípade CsCl extinkcia sústavy klesá, pričom sa z roztoku vylučuje žltá látka (pravdepodobne chloromeďnatan cézny).

Diskusia

Ako som už spomenul, merania v sústave chlorid meďnatý — chlorid lítny — acetón sa vykonali jednak modifikovanou metódou hraničného logaritmovania, jednak metódou izomolárnych sérií — metódou Ostromyslenského — Joba [5, 6, 7].

Pri vypracovaní modifikovanej metódy hraničného logaritmovania vychádzal som z týchto predpokladov: Ak sa pridávaním iónov Cl^- do acetónového roztoku chloridu meďnatého svetelná absorpcia vo viditeľnej oblasti zväčšuje obdobne, ako keby sa zvyšovala koncentrácia zložky zapríčiňujúcej svetelnú absorpciu, znamená to, že sa v roztoku tvorí komplex spôsobujúci svetelnú absorpciu v skúmanej oblasti. Ak poznáme zloženie tohto komplexu, môžeme modifikovanou metódou hraničného logaritmovania zistiť, z ktorého iónu existujúceho v roztoku sa tvorí komplex známeho zloženia.

Ak sa komplexný ión zloženia $CuCl_4^{2-}$ tvorí z iónu $CuCl_n^{2-n}$ účinkom iónov Cl^- , ako je to v prípade acetónového roztoku chloridu meďnatého, možno tvorbu komplexného iónu $CuCl_4^{2-}$ vyjadriť rovnicou

Logaritmovaním vzťahu pre rovnovážnu konštantu sústavy naznačenej rovnicou (a) získame vzťah

$$\log[CuCl_4^{2-}] = (4 - n) \log[Cl^-] + \log[CuCl_n^{2-n}] - \log K \quad (b)$$

V predošlej práci sa zistilo, že chloromeďnaté komplexy s menším počtom chlórových adendov ako 4 neabsorbujú svetlo pri 480 $m\mu$. Silnú svetelnú absorpciu pri 480 $m\mu$ zapríčiňuje len komplexný ión $CuCl_4^{2-}$. Preto pre sústavu $CuCl_2 - LiCl - CH_3.CO.CH_3$ možno postaviť tento vzťah pre závislosť zvyšovania extinkcie pri 480 $m\mu$ od rastu koncentrácie $CuCl_4^{2-}$:

$$E' = k [CuCl_4^{2-}] \quad (c)$$

Pri konštantnej koncentrácii $CuCl_n^{2-n}$, čo možno dosiahnuť konštantnou koncentráciou chloridu meďnatého v acetóne, získavame konečný vzťah

$$\log E' = (4 - n) \log[Cl^-] + K' \quad (d)$$

V grafickom znázornení rovnice (d) sa hodnota $(4 - n)$ rovná hodnote smernice získanej priamky. Z hodnoty $(4 - n)$ možno potom vypočítať n čiže počet chlórových atómov obklopujúcich Cu^{2+} v komplexe, z ktorého sa $CuCl_4^{2-}$ tvorí účinkom chloridových iónov.

Z obr. 1 vidieť, že pridávaním LiCl do acetónového roztoku chloridu mednatého sa extinkcia sústavy v oblasti od 400 do 700 $m\mu$ silne zvyšuje, a to tak, ako keby sa zvyšovala koncentrácia tej zložky, ktorá spôsobuje silnú svetelnú absorpciu vo viditeľnej oblasti spektra acetónového roztoku chloridu mednatého. Ako sa zistilo [1], túto absorpciu zapríčiňujú ióny $CuCl_4^{2-}$. Toto oprávňuje použiť spomínanú metódu.

Z obr. 2 vyplýva, že $(4 - n)$ sa veľmi málo líši od jedničky, teda že n sa rovná 3. Na základe tohto poznatku môžeme vyvodzovať, že tvorba $CuCl_4^{2-}$ v rozmedzí koncentrácií, v akom sa vykonali merania, prebieha podľa rovnice

Uvedená metóda má rovnaké nedostatky ako metóda hraničného logaritmovania [1, 7, 8, 9].

Za účelom overenia záveru urobeného na základe modifikovanej metódy hraničného logaritmovania vykonali sa merania v sústave chlorid mednatý — chlorid lítny — acetón aj metódou izomolárnych sérií [5, 6, 7].

Metóda izomolárnych sérií vychádza z týchto predpokladov. Ak sa komplex tvorí podľa rovnice

logaritmovaním vzťahu pre rovnovážnu konštantu sústavy naznačenej rovnicou (f) získavame vzťah

$$\log[A_mB_n] = m \log[A] + n \log[B] - \log K \quad (g)$$

Za predpokladu, že molárny pomer zložiek tvoriacich komplex sa mení, ale súčet mólov ostáva stály, možno napísať rovnicu

$$[A] + [B] = \text{konšt.} \quad (h)$$

Aby sme zistili, v ktorom z roztokov je koncentrácia vznikajúceho komplexu maximálna, vykonáme ďalšie početné úpravy rovníc (g) a (h). Maximum na krivke $E - [A] : [B]$ zistíme diferencovaním rovnice (g) a (h) a postavením diferenciálu rovnice (g) rovným nule.

Diferencovaním rovnice (g) a postavením diferenciálu rovným nule dostaneme vzťah

$$\frac{d[A_mB_n]}{[A_mB_n]} = \frac{m d[A]}{[A]} + \frac{n d[B]}{[B]} = 0 \quad (i)$$

Diferencovaním rovnice (h) získame vzťah

$$d[A] + d[B] = 0 \quad (j)$$

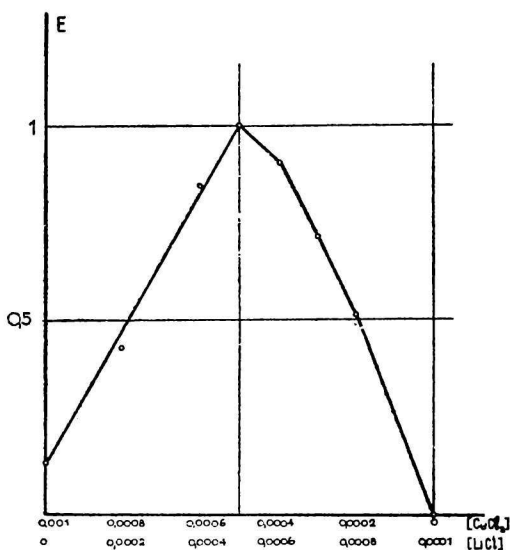
Ak v rovnici (i) $d[A]$ nahradíme $-d[B]$ (čo vyplýva z rovnice (j)), dostávame:

$$\frac{m}{[A]} = \frac{n}{[B]} \quad (k)$$

Z rovnice (k) vyplýva, že pri rôznych pomeroch $[A] : [B]$ a pri konštantnej úhrnnej koncentrácii $A + B$ koncentrácia A_mB_n dosiahne maximum v tom roztoku, v ktorom pomer zložiek sa rovná pomeru ich zastúpenia v komplexe.

Pretože koncentrácia CuCl_4^{2-} je úmerná extinkcii, maximum na krivke E — $[\text{CuCl}_2] : [\text{Cl}^-]$ sa dosiahne pri tom pomere, v akom sú zastúpené zložky, z ktorých vzniká CuCl_4^{2-} .

Ako vidieť na obr. 3, maximum na krivke E — $[\text{CuCl}_2] : [\text{Cl}^-]$ je pri pomere 1 : 1, čo súhlasí so záverom urobeným na základe modifikovanej metódy hraničného logaritmovania. Tvar krivky na obr. 3 nasvedčuje, že komplexný

Obr. 3. Meranie závislosti E v sústave CuCl_2 — LiCl — $\text{CH}_3 \cdot \text{CO} \cdot \text{CH}_3$ od rôzneho pomeru $(\text{CuCl}_2) : (\text{LiCl})$ pri konštantnej úhrnnej koncentrácii $\text{CuCl}_2 + \text{LiCl}$ pri 480 μ .

ión CuCl_4^{2-} v acetóne je stabilný, čo sa dokázalo aj určením jeho rovnovážnej konštanty v jednej z predošlých prác [1].

Z experimentálnych údajov ďalej vyplýva, že všetky skúmané chloridy alkalických kovov posúvajú v acetónových roztokoch CuCl_2 rovnováhu v smere tvorby chloromednatých komplexov. Je to v úplnom súhlase s teóriou o vplyve polarizačného účinku iónov na tvorbu komplexných zlúčenín [10].

Súhrn

Vykonal sa spektrálne fotometrický výskum v sústave chlorid mednatý — chlorid alkalického kovu — acetón. Použili sa chloridy: LiCl , NaCl , KCl a CsCl .

Zistilo sa, že všetky skúmané chloridy posúvajú v acetónových roztokoch CuCl_2 rovnováhu v smere tvorby chloromednatých komplexov. Vypracovala

sa modifikovaná metóda hraničného logaritmovania, pomocou ktorej sa dokázala prítomnosť iónu CuCl_3^- vedľa iónu CuCl_4^{2-} . Záver vykonaný z merania modifikovanou metódou hraničného logaritmovania sa potvrdil metódou Ostromyslenského — Joba.

СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ХЛОРКОМПЛЕКСОВ МЕДИ В АЦЕТОНЕ (IV)

ЯН ГАЗО

Кафедра неорганической химии Словацкого Политехнического института
в Братиславе

Выводы

Проведено спектрофотометрическое исследование в системе хлорид двухвалентной меди — хлорид щелочного металла — ацетон. Употребились следующие хлориды: LiCl, NaCl, KCl и CsCl.

Определено, что все исследованы хлориды смещают в ацетоновых растворах CuCl_2 равновесие в направлении творения хлормедных комплексов. Разработан модифицированный метод предельного логарифмирования, с помощью которого доказано присутствие иона CuCl_3^- возле иона CuCl_4^{2-} . Вывод сделан на основании измерений приобретенных модифицированным методом предельного логарифмирования был тоже подтвержден методом Оstromyslenskogo — Joba.

Поступило в редакцию 29. 6. 1956 г.

SPEKTROPHOTOMETRISCHE FORSCHUNG VON CHLORKUPFER (II)- KOMPLEXEN IN ACETON (IV)

JÁN GAŽO

Lehrstuhl für anorganische Chemie an der Slowakischen Technischen Hochschule in
Bratislava

Zusammenfassung

Es wurde die spektrophotometrische Forschung im System Kupferchlorid — Chlorid eines Alkalimetalls — Aceton durchgeführt. Dabei kamen folgende Chloride zur Anwendung: LiCl, NaCl, KCl und CsCl.

Es wurde festgestellt, dass alle geprüften Chloride in Acetonlösungen von CuCl_2 das Gleichgewicht in Richtung der Bildung von Chlorkupfer(II)-Komplexen verschieben. Es wurde eine modifizierte Methode des Grenzlogarithmierens ausgearbeitet, mittels welcher die Anwesenheit des CuCl_3^- -ions neben dem CuCl_4^{2-} -ion nachgewiesen wurde. Die aus der Messung nach der modifizierten Methode des Grenzlogarithmierens gezogene Schlussfolgerung wurde durch die Methode von Ostromyslenskij—Job bestätigt.

In die Redaktion eingelangt den 29. 6. 1956

LITERATÚRA

1. Gažo J., Chem. Zvesti 10, 509 (1956). — 2. Gažo J., Chem. Zvesti 10, 612 (1956). — 3. Gažo J., Chem. Zvesti 11, 8 (1957). — 4. Vanino L., *Präparative Chemie I*, Stuttgart 1937. — 5. Ostromyslenskij I., Ber. 44, 268 (1911). — 6. Job P., Ann. Chim. 9, 113 (1928). — 7. Babko A. K., *Fiziko-chimickýj analiz kompleksnych sojedinenij v rastvorach*, Kijev 1955, 57. — 8. Bent H. E., French C. L., J. am. chem. Soc. 63, 568 (1941). — 9. Adamovič L. P., *Učennyyje zapisky Charkovskogo universiteta 54. Trudy chimickýskogo Fakulteta i Instituta chimii ChGU*, 1954, 12, 123. — 10. Nekrasov B. V., *Kurs obščej chimii*, Moskva 1955, 713—748.

Došlo do redakcie 29. 6. 1956